

podjela zadržala sve do naših dana. Upozorio sam jednoga od autora, prof. Težaka, na taj nesklad i on je rekao da je to ostalo od 1. izdanja, koje je izašlo 1987., ali da će to u novom priručniku biti promijenjeno jer zaista nije dobro da se u školi prelama dvojno učenje. Stoga je ovo pitanje dobrodošlo da objasnimo taj nesklad.

Inače moram reći da profesori takva pitanja autorima gramatika i pravopisa i uredništvu Jezika postavljaju samo iznimno. Vjerojatno ga ne bi postavila ni spomenuta profesorica da se nismo upoznali na jednome stručnome poslu. A to je šteta. Pravopis se ponešto mijenja pa u njemu ostane koji propust, a druge priručnike treba uskladiti s njime, pogotovu one za škole, a tko će nesklad bolje primijetiti

od nastavnika i profesora koji ih primjenjuju u praksi. U šestom smo izdanju Težak-Babićeve gramatike, 1973. godine, napisali i ovo:

“Za usavršavanje novih izdanja bilo bi veoma korisno kad bi nam oni koji se njome služe slali svoje napomene i pitanja. Zajedničkom suradnjom najbolje ćemo postići cilj kojemu svi težimo: da budemo pismeni i kao narod i kao pojedinci.”

To ponavljamo i u ostalim izdanjima, slično smo napisali u Hrvatskome pravopisu na kraju Napomene o ovome rječniku, ali se tomu pozivu malo tko odaziva, a pitanje Gordane Kokić lijepo pokazuje kako su takva upozorenja korisna.

Stjepan Babić

OSVRTI

TKO JE DJELOVAO, A TKO ČEKAO?

U jeziku 2 za ovu školsku godinu objavljen je moj članak *Neprihvatljiva naglasnonormativna pravila* i članak suautorā Ive Škarića, Đurđe Škavić i Gordane Varošane-Škarić pod naslovom *O naglašavanju posuđenica – još jednom, nakon Vukušića*.

Na samom početku svog odgovora na moje zamjerke, suautori se tuže da grubo nasrćem na njihov navedeni rad. Koliko je moj tekst doista grubo nasrtaj, a i koliko je odmjerjen njihov odnos prema mojoj osobi, neka prosude sami čitatelji. Sebi za utjehu mogu samo dodati kako nisam ni dirnuo nijedno od osobnih svojstava samih autora, a jesu li i oni tako postupili, opet će vidjeti sami čitatelji. Doista, u raspravi je

na rubu polemike katkad teško odrediti pravi fon i dobar ton, pa ona znade zapasti u jalovo natezanje i dangubu. Zato sam i mislio prekinuti ovu raspravu, to više što najupućeniji ionako znadu što je što, ali ima i čitatelja kojima akcentologija baš i nije na glavnome smjeru zanimanja, pa bi takvi mogli pomisliti da sam ušutkan jačinom argumenata. A to nije, doista.

Tako onda, idući u stvarnosnom smjeru, želim govoriti samo o bitnome.

1. Autori su uglavnom izbjegli odgovore na moje zamjerke.
2. Oni šire raspravu na opća standardološka pitanja.
3. Ističu svoje zasluge u razvoju hrvatske normativne akcentologije.
4. Tvrdje kako je radikalno odmak od

Karadžić-Daničićeve akcentuacije ostvaren pred koju godinu.

5. Ostalo su u njihovu članku općija prozodijska razmatranja koja u ovom kontekstu baš i nisu bila potrebna.

Mislim da je odmah shvatljivo kako se o prvoj točki nema što kazati, a što se tiče druge, tj. općih standardoloških pitanja, sigurno ima kompetentnijih od nas četvero upletenih u ovu raspravu. Istina, mogu svi raspravljati, ali ipak, mislim, samo o predmetu o kojem imaju vidik cjeline i neku svoju viziju, ili bar točno uočavaju kakvu pojedinost. Glede pete točke, stvari su uglavnom već otprije jasne. Preostaju mi, dakle, za odgovor samo treća i četvrta točka.

A je li istina da su autori ističu svoje normativnoakcentološke zasluge, pokazat će sljedeći citati.

Prvi citat:

“U našem smo članku jasno rekli da za druga rješenja ‘nećemo trošiti riječi jer su dovoljno poznata i obrazložena od drugih, ali zato četvrto rješenje (silazni naglasak u nepočetnom slogu), koji do sada nije nitko javno podupirao, moramo posebno potkrijepiti.’” (Ivo Škarić, Đurđa Škavić, Gordana Varošanec-Škarić: O naglašavanju posuđenica – još jednom, *nakon Vukušića*, Jezik, 44, 1996., str. 67)

Drugi citat:

“Ni veća otvorenost zapadne novoštokavštine prema silaznoj intonaciji u nepočetnom slogu nije mogla ostati bez utjecaja na naglaske zemljopisnih naziva u hrvatskom jeziku pa u uporabnoj normi susrećemo naglaske kondomínij, stalaktít, Marðko, Melanêzija, Mezopotâmija, pa i Valtûra, Premantûra itd. Takvo se nagla-

šavanje oslanja na unutarnje značajke zapadnog dijalekta. U njemu, kao što smo rekli, imamo zadâtākā, Dalmatínācā, iskústāvā, vizionârstāvā pored zadâtākā, Dalmatínācā, iskústāvā, vizionârstāvā pa i zâdâtākā, Dalmâtínācā, iskústāvā (u Bosni). Ni udio čakavaca i kajavaca kao govoritelja hrvatskoga književnog jezika ne može ostati bez utjecaja, pa je inzistiranje na novoštokavskom prenošenju naglasaka baš u svakoj prilici i pod svaku cijenu za hrvatsku naglasnu normu – ne-realno.” (Stjepan Vukušić: *Onomastica Jugoslavica*, JAZU, Zagreb, 1982., str. 365-370)

Kronologija je posve jasna, a citati izrijeком kazuju kako stoji s javnim podupiranjem silaznog naglasaka u nepočetnom slogu.

Još će jedan citat iz navedenog članka troje autora reći što oni smatraju svojom normativnoakcentološkom zaslugom: “Mi ustrajno tvrdimo, a što je velika novina koja nije mogla neopazice proći, da su raspodjelna pravila prozodijskih sredstava u hrvatskom standardnom govoru ova: 1. silazno naglašen (^ , ˇ) može biti bilo koji slog u riječi, 2. uzlazno naglašen (´ , ˘) ne može biti posljednji slog u riječi i 3. dug i nenaglašen (ˉ) ne može biti slog ispred naglašenoga u riječi.” Znaleu je otprve jasno koliko je sve to skupa velika novost. Pa ipak, treba te točke pobliže objasniti, možda radi onih kojima je akcentologija izvan kruga detaljnijeg zanimanja. Što se tiče prvog pravila, objašnjavaju ga prethodni citati, prema kojima troje autora s tumačenjem silaznog tona u nepočetnom slogu kasni bar desetak godina, iako smionu tvrde kako takav ton u nepočetnom slogu “do sada

nije nitko javno podupirao". Dva preostala razdiobna pravila (o nepostojanju prednaglasne dužine u hrvatskom književnom jeziku i o ograničenju koje se odnosi na uzlazne naglaske u posljednjem slogu) – ta dva pravila znadu svi dobri studenti, pa i srednjoškolci kojih nastavnik mari za naglašavanje. Što je, dakle, novo u troje autora? To da su preuveličavali ono što je drugima bilo već otprije poznato, da su predimenzionirali jednu akcenatsku pojavu koja nije neznatna, ali baš ni jezgrena za hrvatski jezik. To i opet ne znači da je njihovo pisanje nekorisno, nego samo to da nema one novosti o kojoj tako istaknuto govore. Jednostavno: stvari treba dobro dimenzionirati. I to je sve.

Nisam baš radostan što to moram reći osobi koja na drugome području ima neprijepornih zasluga za hrvatski jezik. A rado ću istaknuti kako je gospođa Đurđa Škavić dobro uočila naglasno dvojstvo glagola na -av-ljati (Jezik, 43, str. 139-142).

Ostala mi je još četvrta točka prema kojoj autori tvrde kako se sve bitno u našoj normativnoj akcentologiji i naglasnoj normi dogodilo tek posljednjih nekoliko godina. To bi značilo da crta od Tomljenovića, Japunčića, Ivšića, Nikole Andrića do Jonkea, Brozovića, Babića i dalje naovamo uopće ne postoji; da ne postoji Gramatika Zavoda za jezik ni Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku Stjepana Babića.

Treba se zbilja zamisliti nad činjenicom da se niječe stoljetni normativno-akcentološki napor koji je postojano iznosio na vidjelo hrvatsku uporabnu normu i konačno je potvrdio u svojim priručnicima. Ta je norma u golemoj većini svojih

već zapisanih vrijednosti živa svota bitnih, postojanih procesa hrvatskog normiranja odozdo i iznutra. Ona je otkriće naše normativne akcentologije uspostavljene tijekom ovog stoljeća. Ona je kultivirana i gradska jer su joj jezgrenim nositeljima i Matoš, i Šimić, i Ujević, kao i drugi hrvatski pisci devetnaestog i dva desetog stoljeća. Već sam spomenuo Nazora. Ta norma ima i svoju podlogu u korpusu književnih tekstova Šiška Menčetića i Džore Držića, Ivana Gundulića, bosanskih franjevac poput Ivana Bandulavića, zatim Andrije Kačića Miošića, Matije Antuna Reljkovića i drugih. Ta je norma zapadnoštokavska po svojoj jezgri, ali je i općehrvatska jer je dograđena i nadograđena mnogim vrijednostima autonomne prozodijske svijesti i svih hrvatskih idioma koji sa zapadnim dijalektom imaju istosmjernan prozodijski razvoj. Ona nije ruralna jer je očišćena od mjesnog i pokrajinskoga te obogaćena svime što je potrebno da književni jezik dobro funkcionira. I nema nikakva cik-caka u radu onih koji su pred četvrt stoljeća pošli izravnije od priopćajne prakse te, služeći se dakako i akcentološkim radovima svojih prethodnika, utvrđivali što je u kompleksu sve novoštokavštine zapadnoštokavsko, hrvatsko pa onda to unosili u hrvatsku normu. Sada kad je glavnina stvari već zapisana i u normativnim priručnicima, treba polaziti od svote spoznaja i tekstova, a priopćajna praksa može biti izvorom znanja o najnovijim tendencijama. Otkriveno ne treba još jednom otkrivati. Ukratko: prateći i praksu, danas treba svima približiti svotu već sređenih vrijednosti sustava i korpusa. Ako bismo tako radili, možda ne bismo

na radiju i televiziji pretežno slušali pró-
ći, izáći, potěći, i to od naših vrsnih glu-
maca. To bi bilo pravo pristajanje uz po-
lutisućljetnu okomicu, a nikakav cik-cak.

A što se tiče naglasaka u stranih riječi,
prilagodbeni uzorci već dugo postoje, uči-
nili su svoje u desecima tisuća riječi i dalje
djeluju. U skladu s njima može se norma u
ponečemu i anticipirati. Tako se u nas i ra-
dilo. I sve je to unutarhrvatski proces.

Ako netko, nakon svega, tvrdi kako
se u našoj akcentologiji i naglasnoj normi
sve bitno dogodilo u posljednjih nekoliko
godina, onda mu je najbolje reći da to
nije istina. A kada tko, odbrojavajući od
početka sedamdesetih godina, tvrdi da je

morao čekati još "teških dvadeset godi-
na", onda mu to treba priznati, ali drugi
nisu ni tad čekali. A i dijete zna da nam
danas, hvala Bogu, nitko ne može name-
tati normu odozgo, izvana. Međutim, tko
je već i prije djelovao, a tko čekao, što se
tiče hrvatskoga naglašavanja, lako se
uvjeriti pogledom na bibliografije Jezika,
Filologije i Hrvatskoga dijalektološkog
zbornika.

Hrvatska normativna akcentologija i
hrvatska naglasna norma danas imaju sa-
mo jedan put i bezbroj stranputica. Tko
dobro gleda, moći će se snaći u toj mreži
smjerova.

Stjepan Vukušić

SLOGA NA KRAJU AKCENTOLOŠKE POLEMIKE

*Neka se utvrdi kao što kaže Vukušić:
novoštokavsko je prenošenje naglasaka
baš u svakoj prilici i pod svaku cijenu za
hrvatsku naglasnu normu – nerealno!*

Nakon kratkog polemiziranja is-
hod se, što se hrvatskog jezika
tiče, nije ni mogao poželjeti po-
voljnijim. Utvrđeno je, naime, suglasje da
je silazno naglašavanje nepočetnih slogo-
va unutarnja osobina hrvatskoga stan-
dardnog jezika – da to nisu "neprihvat-
ljiva naglasnonormativna pravila". Naša
je autorska strana s time potpuno zado-
voljna, jer nam i nije bilo do drugoga,
nego do što točnijeg opisa naravi posto-
jećeg (implicitnog) hrvatskog standarda.
Nije nam ni do pronalazaštva ni do
prvenstva, koje nismo ni spominjali. Da-
pače, dostatno smo za tu temu navodili
druge autore, pa i našeg kritičara, i to

relevantnim i karakterističnim citatima.
Molimo čitatelje da uzmu do znanja da
ovim autorima nije do toga da se u pole-
mici raščističavaju razlike između našeg
"podupirati" da postoji otvorena moguć-
nost silaznih naglasaka na nepočetnim
slogovima i oponentovog opažanja da te
pojave ima i da je stoga "inzistiranje na
novoštokavskom prenošenju naglasaka
baš u svakoj prilici i pod svaku cijenu za
hrvatsku naglasnu normu – nerealno". Mi
smo rekli u prvom našem članku da je za
veliku većinu posuđenica, ali ne i za pre-
težitu, "sasvim legitimno da se kodificira
i silazni naglasak na nepočetnim slogo-
vima ako suvremeni jezični osjećaj tako
traži" (sam završetak članka, Jezik, 43,
str. 138.), te da "silazno naglašen može
biti bilo koji slog u riječi" u drugom član-
ku (Jezik, 44, str. 70). G. Vukušić pak
smatra da ta pojava "... nije neznatna, ali
ni baš jezgrena za hrvatski jezik". I u to-